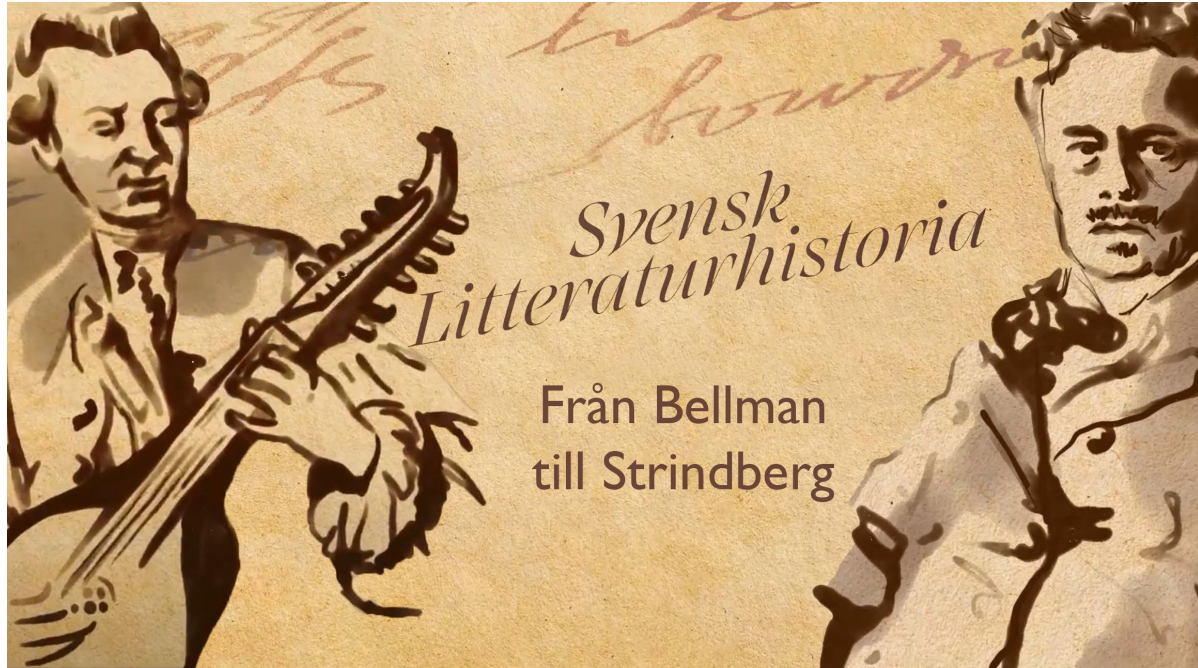

Svensk Litteraturhistoria del 1

– Från Bellman till Strindberg

Författad av Marit Lundgren

I den här filmen ska vi berätta om ett antal svenska författare födda under 17- och 1800-talen. Vi ger en kort beskrivning av författaren, hans mest kända verk och hur den tid de levde i såg ut och påverkade det de skrev. Och tvärtom, hur tiden påverkades av det som hon eller han skrev.

Vi kommer bara att hinna med ett fåtal författare vilket innebär att du kanske kommer att sakna någon men å andra sidan lär du känna en annan som du inte visste fanns. I slutet på filmen rullar en text med ytterligare författarnamn från den här tiden som du kan läsa om. Och jag lovar, det här blir inte tungt och tråkigt, tvärtom.

De författare vi berättar om är: Carl Michael Bellman, Anna Maria Lenngren, Esaias Tegner, Erik Gustaf Geijer, Fredrika Bremer, Emelie Flygare-Carlén, Viktor Rydberg och August Strindberg

FILMFAKTA

Artikelnummer: 46122

Speltid: 21 min

Ämnen: Svenska/Historia

Produktionsår: 2022

Målgrupp: Från skolår 4

Språk: Svenska, Svensk text

Ursprungsland: Sverige

Originaltitel: Svensk Litteraturhistoria Del 1 – Från Bellman till Strindberg

Producent: Roger Persson, Marit Lundgren

Exekutiv producent och manus: Roger Persson, B&P Digital Media Distribution

Redigering: Emil Carlsson

Grafik: Helen McGougan

LÄROPLANSMÅL LGR11 och LGY11 2022

Centralt innehåll från LGR 11 matchar filmen.

Syfte Historia åk 7-9

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden. De ska också få möjlighet att utveckla en kronologisk överblick över hur kvinnor och män genom tiderna har skapat och förändrat samhällen och kulturer.

Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv, och
- använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används.

Historia, åk 7-9

Hur historia kan användas för att förstå hur den tid som människor lever i påverkar deras villkor och värderingar.

Kunskapskrav åk 6

Eleven kan tolka och visa spår av historien i vår tid och föra resonemang (enkla, utvecklade, välutvecklade och nyanserade) om varför det finns likheter och skillnader i olika framställningar av historiska händelser, personer och tidsperioder. I studier av historiska förhållande, skeenden och gestalter kan eleven använda historiska begrepp på ett (i huvudsak, relativt väl, väl) fungerande sätt.

Centralt innehåll

Historia, åk 4-6:

- Vad historiska källor, till exempel brev och andra dokument, kan berätta om likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män jämfört med idag.
- Exempel på hur 1700-talet kan avläsas i våra dagar genom traditioner, namn, språkliga uttryck, byggnader, städer och gränser.

Syfte Svenska

I undervisningen ska eleverna möta samt få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

Svenska, åk 7-9:

- Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen.
- Några skönlitterärt betydelsefulla ungdoms- och vuxenboksförfattare från Sverige, Norden och övriga världen och deras verk, samt de historiska och kulturella sammanhang som verken tillkommit i.
- Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. Lyrik, dramatik, sagor och myter.

Kommentarmaterial till kursplanen i Svenska 2022 <https://www.skolverket.se/getFile?file=9864>

Skönlitteraturen har en framträdande roll i kursplanen och ett syfte med undervisningen i svenska är att eleverna ska möta samt få utveckla kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. Undervisningen ska ge eleverna rika möjligheter att läsa och upptäcka glädjen i att med hjälp av litteraturen förflytta sig i tid och rum och ta del av andras berättelser. På så sätt kan de utveckla läslust och intresse för litteratur. För att få ett brett perspektiv på litteraturen räcker det inte att läsa modern svensk skönlitteratur, utan denna måste kompletteras med litteratur från andra delar av världen och från andra tider.

Texterna ska hämtas från olika tider och skilda delar av världen i årskurserna 1–3 och från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen i årskurserna 4–6 och 7–9.

I årskurserna 1–3 ska eleverna få möta några skönlitterärt betydelsefulla barnboksförfattare och illustratörer. I årskurserna 4–6 är studieobjekten i första hand skönlitterärt betydelsefulla barn och ungdomsboksförfattare och deras verk och i årskurserna 7–9 är det skönlitterärt betydelsefulla författare och deras verk samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i som ska behandlas. Genom att läsa skönlitteratur, diskutera sin upplevelse av det lästa och dessutom få kunskaper om författarens tid och den kultur som hon eller han har levt och verkat i, kan elevernas förståelse för litteraturen fördjupas. Historiska och kulturella sammanhang kan också innebära studier av litterära epoker. Här öppnas möjligheter för svenskämnen att samverka med andra skolämnen.

Någon litterär kanon eller författarkanon anges inte i kursplanen. Varje lärare avgör vilka författare och verk som undervisningen ska behandla.

Svensk Litteraturhistorias tidsepoker

1700-talet = upplysningens tid, frihetstid eller gustaviansk tid

1800-talet = romantiken fick sitt genombrott.

1800-talet = Efterromantiken på mitten av 1800-talet. Politisk frihetsvåg

1800-1900 = Genombrottstiden

Författarna

De 8 författare vi berättar om i del 1 är:

Carl Michael Bellman	1740-1795
Anna Maria Lenngren	1754-1817
Esaias Tegner	1782-1846
Erik Gustaf Geijer	1783-1847
Fredrika Bremer	1801-1865
Emelie Flygare-Carlén	1807-1892
Viktor Rydberg	1828-1895
August Strindberg	1849-1912

Carl Michael Bellman – 1740 - 1795

Carl Michael Bellman föddes i Daurerska Malmgården på Söder i Stockholm i februari 1740 i en släkt med högre medelklassställning. Han hade tyska rötter på sin fars sida genom sin farfars far som kom från de svenska provinserna i nuvarande Tyskland. Hans farfar var professor i Uppsala, hans far statstjänsteman i Stockholm. Bellman var äldst i en syskonskara av fjorton barn men det var endast sju av dem som nådde vuxen ålder. Bellman hade privatlärare och var en mycket flitig och läraktig elev. Han lärde sig flera språk, historia och fick en högre allmänbildning. Bellman kunde också sin bibel, men avskydde matematik.

1700-talet i Sverige kallas upplysningens tid. Man kallar också vissa delar av 1700-talet för "frihetstid" och "gustaviansk tid". Det senare efter kung Gustaf III som regerade under andra halvan av 1700-talet. En tid av förnuft och känsla.

Bellman var i första hand trubadur men har gått till historien för sin uppsättning visor, kallade epistlar, som samlats i verket Fredmans epistlar. En av Bellmans mest populära visor är Fjäril'n vingad syns på Haga som ingick i Fredmans epistlar.

Övning:

Bellman lämnade efter sig en mängd dikter och visor som gör att vi kan lära känna både honom och livet på 1700-talet. Diskutera vad dikterna och visorna berättar om Bellman och livet på 1700-talet?

- Lyssna gärna på några visor. Använd länken här nedanför: [Lyssna på Bellmanvisor](#)

Anna Maria Lenngren – 1754 - 1817

Anna Maria Lenngren föddes 1754 och dog 1817. Hon var dotter till en professor och fick trots att hon var kvinna studera både latinsk och fransk litteratur.

Anna Maria Lenngren skrev poesi och 1775 publicerades dikten *The-Consseillen*, som anses vara den första publicerade dikten av betydelse. 1780 gifte hon sig och slutade som författare, åtminstone offentligt. Men anonymt fick hon ca 50 olika dikter publicerade i Stockholms-posten under 1780-talet. 1795 köpte hennes man tidningen och hon publicerades då oftare men fortfarande anonymt,

Det hon allra helst skrev var satir, mot adeln som hon tyckte var högfärdig och mot dem som fjäskade för denna adel. Hon skrev också idyller, en diktform där hon hittade sitt eget sätt att skriva. Anna Maria Lenngren arbetade även med att översätta andras verk, som operor och dramatik.

Efter hennes död gav hennes man ut hennes dikter i en bok med namnet *Skaldeförsök*. Trots att hon hade publicerat sina dikter anonymt var hon känd i litterära kretsar. Svenska Akademien övervägde till och med om de kunde välja in henne, vilket måste varit väldigt stort, med tanke på att den första kvinnan som kom med i Akademien var Selma Lagerlöf, nästan 100 år efter Lenngrens död.

En av Anna Maria Lenngrens mest kända dikter är *Några ord till min kära dotter, ifall jag hade någon*. I den får den fiktiva dottern råd om vuxenlivet och hur man kan förhålla sig till livet som hemmafru. Den är inte tydligt kritisk, men läses för det mesta som satir och har genom det ofta tolkats som en feministisk dikt som kritiserar de begränsade möjligheter en kvinna hade.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och läs dikten "[Några ord till min k. dotter, ifall jag hade någon](#)" [Länk till annan webbplats.](#) högt för varandra (notera att dikten spänner över flera sidor).

När ni läst/lyssnat klart till dikten, ringa in de stycken som ni tror skulle ha sett annorlunda ut om dikten varit tillägnad "min k. son"

Esaias Tegnér– 1782-1846

Esaias Tegnér föddes 1782 och började skriva så kallad tillfällespoesi redan i slutet av 1700-talet men det var i början av 1800-talet han fick sitt genombrott. Den unge värmänningsen som utan att ha gått i gymnasiet blev professor i grekiska i Lund vid 29 års ålder och biskop i Växjö tretton år senare gjorde en kometkarriär. Han blev invald i Svenska Akademien och dessutom så småningom biskop i Växjö. Allt detta samtidigt som hans litterära produktion var omfattande.

Hans poesi genomsyras av en ungdomlig drivkraft, ett starkt patos om man så vill. Tegnér intog en plats mellan upplysningen och romantiken som Sveriges främste götiske skald. Han kom att framstå som nationalskald under större delen av 1800-talet och många anser att "Frithiofs saga" är ett mästerverk.

Hans intelligens har ingen ifrågasatt, inte heller hans lysande stil som den framstår i tal och brev. Att han med sin poesi bröt nya banor i Sverige är också tydligt. För första gången uppmärksammades och översattes svensk diktning till andra språk.

Esaias Tegnér dog den 2 november 1846 på biskopsgården Östrabo i Växjö.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och ta reda på vad Esaias Tegner har betytt för musikhistorien. När ni läst/lyssnat klart till någon av hans dikter, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats om hans diktning.

Erik Gustaf Geijer– 1783 - 1847

Erik Gustav Geijer föddes den 12 januari 1783 på Ransätters bruk i Värmland som son till brukspatron Bengt Gustaf Geijer och Ulrika Magdalena Geisler . Han studerade på Uppsala universitet där han blev ordinarie professor 1817 vid tjugofyra års ålder och ansågs såsom universitetets främste man på sin tid. Som 20-åring fick han Svenska Akademiens stora pris för sin 'Äreminne över Sten Sture d.ä.

Han skrev svenska folkets historia och blev genom detta också en berömd historieskrivare.

Han betraktas som en av den svenska nationalismens fäder, och efter 1838 blev han också en betydelsefull förespråkare av liberalism.

Under hans ledning blev Iduna, Götiska förbundets tidskrift, en av Sveriges ledande kulturtidskrifter. Det första numret, utgivet 1811, skrevs helt av Geijer själv och ger en blyxtbelysning av hans poetik och idévärld. Här hittar man bland annat de kända rolldikterna "Vikingen", "Odalbonden" och "den siste kämpen" samt nya tolkningar av dikter ur den isländska skaldepoesin.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och gör uppgifterna på den här länken. [Erik Gustav Geijer](#)
När ni läst/lyssnat klart till någon av dikterna, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats om någon av dikterna.

Fredrika Bremer – 1801 - 1865

Fredrika Bremer föddes i finska Åbo 1801 men kom som ung flicka till Stockholm. Hennes uppväxt var ganska sträng och moderns tvingade varje morgon Fredrika och hennes systrar in till henne för att niga och kyssa hennes hand och de skulle äta minimalt för att bli graciöst "zefyrliknande", eftersom deras framtid hängde på att bli förnämt bortgifta. Ogifta kvinnor var vid den här tiden ännu omyndiga och att de skulle försörja sig genom eget arbete ansågs uteslutet.

Men genom familjens uppburna ställning lärde Fredrika känna litteraturen genom bland annat de många högläsningar som hölls i familjens hem.

Hon insåg tidigt sin ofrihet som ung kvinna jämfört med männens möjligheter, något Bremer kämpade emot under resten av sitt liv.

Fredrika Bremer var en berest författare och intrycken hon fick från resor till bland annat Nordamerika, där slaveriet väckte hennes avsky, Italien, Grekland och Palestina påverkade hennes skrivande.

Mellan sina resor skrev hon den roman som kanske gjort störst intryck för eftervärlden; *Hertha*, som handlar om hur viktigt det var att kvinnor fick sin myndighet och slippa bli bortgift, vilket fortfarande är högst aktuellt i många länder även idag. och som gjort att Fredrika Bremer ansetts vara den kvinnliga frihetens pionjär. Romanen väckte offentlig debatt och den så kallade Herthadiskussionen ledde till att riksdagen 1858 beslöt att ogifta kvinnor skulle få rättigheten att ansöka om att bli myndiga vid 25 års ålder.

[Fredrika-Bremer-Förbundet](#) bildades 1884. Det är en av Sveriges äldsta kvinnoorganisationer. Sedan 1914 ger förbundet ut tidskriften [Hertha](#) och är idag världens äldsta ännu utgivna feministiska tidskrift.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och läs boken [Hertha](#). [Länk till annan webbplats.](#)

När ni läst/lyssnat klart till boken, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats hur den boken kan skildra dagens samhälle och ställning för kvinnor.

Emilie Flygare-Carlén – 1807 - 1892

Emilie Flygare-Carlén var en av 1800-talets mest framgångsrika europeiska romanförfattarna. Ändå är hon något av en doldis i den svenska litteraturhistorien.

Emilie Flygare-Carlén föddes på västkusten 1807 och var dotter till en sjökaptan. Redan som 12-åring fick hon följa med sin far på fraktresor vid Bohuskusten. När hon var sjuutton fick hon ta eget ansvar för en båt; de miljöer som hon skriver om i sina bohusböcker utgjorde fonden till hennes stora genombrott; ”*Rosen på Tistelön*”

som kan sägas vara Sveriges första kriminalroman och blev en av dåtidens mest lästa romaner.

Hennes signum blev folklivsskildringar med spännande intriger. Och det blev framgångsrikt; hennes romaner sålde i stora upplagor, inte bara i Sverige, utan i många länder i världen. Emilie Flygare-Carlén är en av de svenska författare som har gjort störst intryck internationellt, inte bara under 1800-talet utan även efter sin död.

Flygare-Carlén kan ses som en pionjär i svensk litteratur på grund av sina val av ämnen och miljöer samt hennes framsynthet och moraliska hållning. Som källa till bohussläskt liv under 1800-talets första hälft är hon ovärderlig då hon var förtrogen med det landskap, de verksamheter och den samhällsställning som hon själv hade. Under 1840-talet stod hon på sin karriärs höjdpunkt, och var då Sveriges mest lästa romanförfattare samt den mest kända i utlandet.

Några av hennes böcker har även filmats som t.ex. *Ett köpmanhus i skärgården*, som filmades 1925 och blev en tv-serie 1973.

Emilie Flygare-Carlén vid sin död 1892, som Sveriges största, mest produktiva och lästa författare.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och läs en av böckerna, *Rosen på Tistelön* eller *Ett köpmanhus i skärgården*.

När ni läst/lyssnat klart till boken, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats hur den boken kan skildra dagens samhälle.

Viktor Rydberg – 1807-1892

VIKTOR RYDBERG

En av de främsta svenska lyrikerna vid den här tiden var Viktor Rydberg 1828 - 1895. Få sv diktare har från en så miserabel utgångspunkt tagit sig upp till en så erkänd och uppbyren ställning. Kanske mer än någon annan betydande svensk 1800-talsförfattare hade Rydberg erfarenhet av livet på samhällets botten men också av möjligheten att av egen kraft och med goda hjälpares bistånd skapa sig en karriär.

Hans första publicerade verk blev "Fribrytaren på Östersjön" men det stora genombrottet kom med den medeltidsromantiska romanen "Singoalla", om en romsk flickas möte med riddaren Erland Månesköld.

Rydbergs författarskap svängde tidigt mot det lyriska och debutsamlingen Dikter blev ett stort genombrott. Han fick, medan han levde, stor framgång med sin roman "Den siste athenaren" som är ett exempel på hans vision att antiken och kristendomen skulle kunna förena sig för att övervinna och sona de brott som de kristna begått vid medeltidens början. 1877 blev han ledamot av Svenska Akademien.

Mot slutet av sitt liv framstod han som "nationens lärare", och hans verk behöll ett starkt inflytande c:a 50 år efter hans död, inte minst för att han kunde fungera som referenspunkt för såväl konservativa som liberaler och socialister, liksom för både kristna och religiöst oppositionella. Två av Rydbergs dikter har etsat sig kvar i svenskarnas minne, den ena är "Gläns över sjö och strand" och "Tomten" som tidigt illustrerades av Jenny Nyström.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och gör uppgifterna på den här länken. [Viktor Rydberg](#)
När ni läst/lyssnat klart till dikterna, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats om dikterna.

August Strindberg – 1849-1912

August Strindberg är en av Sveriges mest betydelsefulla författare och levde och verkade under vad vi kallar genombrottstiden som varade under andra halvan av 1800-talet och några decennier in på 1900-talet. Ett av hans mest kända verk är pjäsen Fröken Julie från 1888 som är Strindbergs mest spelade drama.

Strindbergs genombrott kom 1879 med utgivningen av *Röda rummet* som skildrar hans bohemtid i Stockholm och gjorde Strindberg till en ryktbar författare. Med denna roman bryter naturalismen in i Sverige och den är genombrottsverket för åttiotalet.

August Strindberg lämnade efter sig en stor litterär produktion. Han var också kontroversiell i många frågor, inte minst när det gällde kvinnans ställning trots att han tidigt förespråkade kvinnlig rösträtt. Tidigt i sin karriär anklagades han för att vara antisemit, något han senare tog öppet avstånd ifrån.

Strindberg skrev omkring sextio dramer, tio romaner, tio novellsamlingar och åtminstone åttatusen brev. Det gör honom utan tvekan till en av Sveriges mest produktiva författare. Med denna produktion omfattade Strindberg alla de större idéströmningar som fanns i slutet av 1800-talet.

Med sitt genombrott *Röda rummet* kritiserade och förlöjligade han samhällets etablerade institutioner, med *Utopier i verkligheten* förespråkade han en anarkism som varken tilltalade socialister eller konservativa och 1910 utlöste han med en debattartikel den så

Lärrarhandledning

kallade Strindbergsfejden – en hetsig kulturdebatt som varade i ett par år i skuggan av unionsupplösningen, storstrejken och den framväxande socialdemokratin. Den från början litterära debatten om 80-tal och 90-tal blev, när en stor mängd kritiker, författare och riksdagsmän klev in i den, så småningom en del av debatten om rösträtt, försvar och demokrati, ett stycke av förspelet till Bondetåget 1914.

Övning:

Arbeta ihop med 2-3 klasskamrater och läs någon av August Strindbergs romaner.

När ni läst/lyssnat klart till den valda boken, så diskutera/ta reda på/skriv en uppsats om August Strindberg och tiden han då levde i och vad han betydde för författare som kom efter honom.

Frågebanken

Frågor till filmen. Använd i helklass efter filmen, gör som gruppuppgift eller individuellt. Ha gärna frågorna till handa under filmen och anteckna lite så blir det lättare att föra diskussion efteråt.

- Det finns många frågor att ställa om urvalet av äldre författares texter, men kanske den viktigaste är den om deras verk har något angeläget att säga dagens unga läsare?
- Vad vet ni om hur livet såg ut i Sverige på 1700- och 1800-talet och hur formades författarnas texter av hur världen såg ut innan världskrigen och 1900-talet kom?

Övningsbanken

Det går utmärkt att använda dessa frågor som grund för att fördjupa sig ytterligare och eleverna kan därför använda dem till att välja olika frågor och argumentera för dem.

Skriv en uppsats och redovisa sedan för klassen.

Låt eleven först få fundera själv, sen diskutera i smågrupper om 3-4 stycken och avsluta med att grupperna berättar för varandra i klassen.

Vi lär ofta känna historiska personer genom det de lämnar efter sig, deras arv. I Bellmans fall var det en musikalisk skatt som berättar för oss om livet på 1700-talet. Vilket arv vill ni lämna efter er? Diskutera!

Nobelpriset i litteratur anses idag som en av de främsta utmärkelser en författare kan få och priset är känt över hela världen. På TV finns det många populära sång-tävlingar som t ex Melodifestivalen och Idol. Men hur vet man egentligen vilken bok som är bäst? Kan man tävla i att sjunga en låt? Finns det fin-kultur och ful-kultur? Diskutera!

Lärohandledning

Här följer namn på andra, framstående författare som också verkade under den tid vi har beskrivit i den film du just har sett:

Carl von Linné 1707-1778 Frihetstidens främste prosakonstnär

Erik Johan Stagnelius 1793-1823 Romantiken bohem

Carl Jonas Love Almqvist 1793-1866 Romankonstens mästare

Zacharias Topelius 1818-1896 Sagoberättaren från Finland

Läs mer på nätet:

Litteraturbanken.se Varför ska man läsa klassiker i skolan

<https://litteraturbanken.se/skolan/didaktik-och-metodik/>

Litteraturbankens skola är en kostnadsfri resurs för lärare, elever och alla litteraturläsare

<https://litteraturbanken.se/skolan/>